

**Nagovor soproga predsednice Republike Slovenije dr. Aleša Musarja
ob otvoritvi nove postavitve zbirke Spekter ob 70-letnici Umetnostne galerije Maribor**

Maribor, 2. februar 2024

*Spoštovani gospod župan Mestne občine Maribor,
spoštovana gospa direktorica Umetnostne galerije Maribor ter sodelavke in sodelavci UGM,
cenjeni avtor nove postavitve zbirke, drage prijateljice in prijatelji naše kulturne dediščine!*

Dovolite, da vsem tule zbranim najprej prenesem pozdrave predsednice republike, ki mi je zaupala, da jo danes tu zastopam. Področje slovenske kulturne dediščine je namreč nekako »moje«, zato so moja tudi mnenja in stališča o njej in predsednico odvezujem odgovornosti za izrečeno.

Pred nekaj meseci sem namreč ob otvoritvi razstave o Ravnikarjevi ureditvi Trga Republike v Ljubljani dejal, da po izgradnji Cankarjevega doma pred 40 leti ni bilo nobene zares velike državne investicije v kulturno infrastrukturo in da je za to, da samostojna Slovenija po 30 letih kot država še ni pustila svojega arhitekturnega pečata, odgovorno pomanjkanje vizije in državniške ambicioznosti. Ob tej izjavi se je našel kdo, ki se je počutil užaljenega in to mi je bilo tudi sporočeno. Seveda sem iz vsega tega potegnil nauk za prihodnje nagovore.

Namreč, da če poveš jasno in brez dlake na jeziku, te morda celo slišijo. Posebej, če si v mestu, kjer je znano, da se reče bobu bob. Dovolite mi torej, da nocoj užalim še koga.

Ampak bom raje začel s tistim, kar je dobro. Nocoj smo namreč zbrani, da proslavimo dosežke institucije, ki je z nami že 70 let. Več, kot je na tem ozemlju trajala katerakoli država v zadnjih 200 letih. Častitljiv jubilej! Pri teh letih bi posameznik že užival v pokoju, Umetnostna galerija Maribor pa z današnjo novo postavitvijo zbirke spet enkrat izkazuje svojo mladostnost. In verjetno vsi z nestrpnostjo in veseljem pričakujemo razširitev v nova razstavišča na Rotovškem trgu.

Center Rotovž je izjemnega pomena. Za Slovenijo, ne le za Maribor. Je primer investicije v kulturno infrastrukturo, ki kaže na voljo naših prestolnic kulture po razvoju, tako kot recimo prenova ljubljanske Cukrarne in, upam, projekti Nove Gorice kot naslednje evropske prestolnice kulture. Ampak to so predvsem projekti mest.

Še vedno pogrešam zavestno odločitev Slovenije kot države za večja vlaganja v kulturno infrastrukturo in ohranjanje kulturne dediščine. Bogati smo, v vseh pogledih. Predniki so nam zapustili veliko. Imamo ljudi, ki so s srcem posvečeni kulturi in kulturni dediščini.

Ravno mariborska enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine je zelo aktivna, sodeluje pri številnih projektih prenov in je pripravljena na še mnogo več, saj je prav Štajerska glede kulturnih spomenikov med najbogatejšimi pokrajinami. Komaj čakam dan, ko bo stekla celovita prenova najlepšega dvorca v Sloveniji, Dornave.

Vidim veliko naklonjenost in voljo Ministrstva za kulturo, a proračun razporejajo vlada in parlament. Izkaže se, da gre vsake toliko časa po nekaj 100 milijonov za intervencije, od katerih ni ravno nekega opaznega rezultata. Komaj čakam leto, ko bo enkrat odločeno, da gredo takšna sredstva v kulturno infrastrukturo in kulturno dediščino!

Imamo namreč zgled iz soseščine, ki ga morda neradi slišimo: Madžarska vlaga milijardo in pol samo v izgradnjo novega muzejskega mesta v Budimpešti z vrhunsko arhitekturo, pa še precej več v institucije po vsej državi. Dolgoročna računica je jasna: naložbe se vrnejo deloma preko turizma.

Bogata družba – in Slovenija ob vsem jamranju spada v vrhnjih 10 % na svetu – pa mora poskrbeti najprej za materialno dobrobit prebivalstva, in takoj za tem za kulturno blaginjo.

Naložbe v zidove so nujni pogoj, ampak še zdaleč ne zadostni. Izkaže se, da je ključno dolgoročno načrtovanje kulturnih dejavnosti. Ni dovolj postaviti ali obnoviti prostor, potrebno si je biti povsem na jasnem, s kakšnim namenom to počnemo.

Status evropske prestolnice kulture je lahko dobra spodbuda, lahko pa tudi zamujena priložnost, če po letu prestolovanja ni dolgoročnega nadaljevanja aktivnosti.

Naj mi prisotni oprostijo, ampak Maribor kot EPK 2012 je bolj primer slednjega. Upam, da Nova Gorica iz tega potegne kak nauk.

Če pa nadaljujem madžarsko zgodbo, ko imaš enkrat ustrezne prostore, ne smeš škrtariti pri tem, kaj boš vanje umestil. In tako za budimpeštanski Muzej lepih umetnosti, ki ima evropske in svetovne ambicije glede kvalitete svoje zbirke, kupujejo umetnine, ki se uvrščajo v sam svetovni vrh.

Ko pa enkrat imamo infrastrukturo in materialno vsebino, morajo kulturni prostori tudi živeti. Z umetniki in svojo publiko.

Infrastruktura, vsebina, kulturno ustvarjanje. Zaporedje, kjer se nam dostikrat zatika.

Zgodi se, da obnovimo kak dvorec, ne da bi vnaprej vedeli, za kakšen namen. In potem ostane prazen, čez 10 let pa spet potreben obnove. Ali pa, da postavimo novo prizorišče, ne poskrbimo pa za njegovo življenje.

Za Maribor lahko rečemo, da je pri tem v slovenskem merilu med bolj uspešnimi mesti. Tečejo projekti prenove, Center Rotovž lahko pričakujemo v kratkem, na nekaterih področjih je vodilen ne le v Sloveniji, ampak tudi mednarodno. SNG Maribor s svojimi predstavami, Klugove mojstrovine, na primer. Ampak vprašajmo se: je to dovolj? Smo lahko bolj ambiciozni? Ali lahko še razširimo svoj pogled?

V Maistrovem letu, ko slavimo ubranitev severne meje slovenstva, smo lahko dovolj samozavestni, da za svojo vzamemo vso dediščino Maribora in naše Štajerske. Maribor se bliža tisočletju svoje zgodovine in v tem času so tu ustvarjali mnogi. Naše doživetje, kaj spada v slovensko kulturno dediščino, ni vedno povsem konsistentno. Scopolija, Italijana, ki je v Sloveniji delal dobro desetletje, jemljemo za svojega. Puha, ki je štajerski rojak in nesporno Slovenec, smo kar nekako spustili iz rok in prepustili sosedom.

Pri nas smo vzpostavili izjemen koncept slovenskega kulturnega prostora. Ta predvideva, da obstajajo tudi drugi kulturni prostori, ki se med seboj prekrivajo. Posameznik lahko pripada več kot enemu kulturnemu prostoru. In zakaj ne? Kdor je ustvarjal v Mariboru, pa tudi če v drugem jeziku, ali z neslovenskim priimkom, je soustvarjal kulturno zgodovino mesta in je tudi naš. Admiral Tegethoff, ki je z avstro-ogrsko mornarico obvladoval Jadran, je bil Mariborčan. Nikola Tesla je bil vsaj nekaj časa Mariborčan. Sándor Petőfi je eno svojih pesmi napisal v Mariboru. Slovenstvo Maribor ne bo nič trpelo, če smo tudi na vse to ponosni.

Danes pa smo vsi skupaj lahko ponosni na to, kako daleč in na široko deluje Umetnostna galerija Maribor. Je namreč svetel zgled za vse prej povedano. Njeni prostori so morda utesnjeni za velikost zbirke, ampak bližnja prihodnost že kaže, da bo to deloma rešeno.

Hkrati pa lahko morda ambiciozno pričakujemo, da gredo umetniška dela iz depojev v še kak štajerski kulturni spomenik ali ustanovo. Zbirka je namreč izjemno bogata: okrog številke 10.000 smo že, kar kaže na izpolnjevanje poslanstva skrbeti za gradnjo zbirke slovenskih avtorjev od 19. stoletja do danes. Ne le mariborskih in štajerskih, ampak s širokim pogledom.

Morda ta širina izhaja tudi iz začetkov, ko so bili pobudniki Mariborčani, ki so se v mesto priselili. Med njimi Primorci, kot je Stiplovšek. Velja spomniti, da je drug Primorec Zoran Mušič nekaj časa ustvarjal v Mariboru in stalna razstava njegovih del v Narodni galeriji Slovenije se začne prav s prizorom

mariborske železniške postaje. V zbirki so dela Petra Žmitka, »izgubljenega« petega slovenskega impresionista. Redko izpostavljeno, a pomembno, je dejstvo, da so v zbirki dela naših slikarjev, ki so ustvarjali drugod. Ivan Žabota, ki ima pomembno mesto v slovaškem slikarstvu 20. stoletja, je lep tak primer.

Posebej pomembno pa je, da zbirka raste in živi. Današnja inovativna nova postavitvev je lep primer tega, kako lahko izbor del predstavimo tako, da nam spet pove nekaj novega. Čestitam oblikovalcu razstave, da nam je dal snov za razmišljanje.

Ob koncu že malce predolgega nagovora bi rad dodal samo še zanimivo podrobnost, ki sega v sam začetek zbirke, še preden je bila Umetnostna galerija Maribor uradno ustanovljena.

Govorim o prvem nakupu slike, ki je postala temelj zbirke. Leta 1920 ustanovljeni klub Grohar je namreč pred nekaj več kot 100 leti kupil Groharjevo sliko Kapelica v Crngrobu. Slika je bila ustvarjena leta 1907.

Za Ivana Groharja je bilo to očitno zelo plodovito leto. Leta 1907 je namreč dokončal naročilo za svojo najbrž največjo sliko, podobo Postojnske jame, prvotno namenjeno železniški postaji v Postojni. Ta slika od minulega torka, danes torej četrti dan, visi v predsedniški palači na mestu, kjer jo kot izjemen primer našega impresionizma in naše naravne dediščine vidijo gostje predsednice republike.

Grohar in njegovo ustvarjanje v letu 1907 torej povezujeta Umetnostno galerijo Maribor in Predsedniško palačo v Ljubljani z istim namenom: pokazati tisto najboljše, kar smo v Sloveniji ustvarili.